

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

**Актуальні проблеми
вітчизняної та всесвітньої
історії**

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 18
Спецвипуск: Проблеми історії в сучасному науковому дискурсі

Рівне – 2010

Збірник наукових праць

«Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії»

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 18. – Рівне: Рівненський державний гуманітарний університет, 2010. – Спецвипуск: Проблеми історії в сучасному науковому дискурсі. – 296 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан Михайлович, кандидат історичних наук, професор, член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук (м. Рівне).

Заступник головного редактора:

Шелюк Людмила Олександрівна, кандидат історичних наук, професор (м. Рівне).

Науковий редактор:

Троян Сергій Станіславович, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Члени редколегії:

Жилюк Сергій Іванович, доктор історичних наук, професор (м. Острог).

Киридон Алла Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Київ).

Степанков Валерій Степанович, доктор історичних наук, професор (м. Кам'янець-Подільський).

Стоколос Надія Георгіївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Фісанов Володимир Петрович, доктор історичних наук, професор (м. Чернівці).

Чухліб Тарас Васильович, доктор історичних наук (м. Київ).

Швецова-Водка Галина Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне);

Шеретюк Валерій Миколайович, кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне).

Згідно постанови президії ВАК України
часопис „Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії”
визнано фаховим виданням у галузі історичних наук

Свідоцтво про державну реєстрацію:
серія КВ № 15857-4329Р від 12 жовтня 2009 р.

Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету, протокол № 4 від 27 листопада 2009 р.

За достовірність фактів, дат, назв і т.п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не співпадати з позицією редколегії. Рукописи не повертаються.

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12.
Рівненський державний гуманітарний університет

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2010

держави). Однак, захоплюючись позитивістсько-фактологічним поданням, автори в цілому менше надавали уваги аналітично-узагальнюючим аспектам проблем, що розглядалися (розкриваючи „як?“, менше звертали уваги на „чому?“ це відбулося, або ж вдавалися до однобічного звинувачення влади).

3. Третій (середина 90-х років ХХ сторіччя) пов'язаний із певним „затуханням“ сплеску публікацій не лише з державно-церковної проблематики, а й з інших проблем історії України. Учасники Всеукраїнської методологічної конференції „Історична наука на порозі ХХІ століття: підсумки та перспективи“ (Харків, 1995 рік) справедливо констатували глибоку кризу української історичної науки, відзначаючи, що історичне пізнання перебуває у стані „інтелектуального шоку“³⁵⁹.

4. Четвертий етап, який розпочався наприкінці 1990-х років, позначився новим піднесенням у розробці державно-церковної проблематики. На нашу думку, поштовхом до активізації досліджень цього періоду стали здебільшого не політичні (для першого етапу сучасної історіографії визначальними були саме вони), а внутрішньо-наукові чинники. Однак, серед робіт останнього етапу переважають лінійно-позитивістські схеми, в кращому разі з добротним опрацьованим фактологічним наповненням. „Зсув парадигми“ відбувався досить повільно.

5. На нашу думку, приблизно з перших років ХХІ ст. можна умовно виділити новий етап в розвитку досліджень проблеми державно-церковних відносин у соціоісторичному вимірі. Враховуючи дискретність історичного процесу (він здійснюється переважно переривисто, стрибками з попереднім накопиченням сил для цих стрибків), на початку ХХІ ст. спостерігається, з одного боку, накопичення певного фактичного матеріалу й усталення оціночних позицій з даної проблеми, з іншого боку, починається пошук нових методологічних підходів, інструментарію, аргументації. Не випадково видається активізація наукових розвідок в напрямку історії повсякдення та персоналій. Однак «вирішальні стрибки» з одного рівня історичного розвитку на інший здійснюються, як правило за відсутності відшліфованого інструментарію та понятійно-категоріального апарату. Позатим, порушена проблема потребує подальшого вивчення й обґрунтування.

Які ж перспективні напрямки подальшого дослідження державно-церковних взаємин 1917- 1930-х років? На нашу думку, нагальною є потреба комплексного вивчення соціальних, економічних, політичних і духовних процесів періоду у площині визначених проблем. Крім того, цікавим видається розгляд взаємин більшовицької держави не лише з православною церквою, але й з іншими релігійними об'єднаннями. Потребує вивчення питання „Церква в умовах національно-визвольних змагань 1917-1920 років“, не лише через зріз зміни національно-державних структур, а через суспільний злам і необхідність ідентифікації населення. Актуальною видається історія взаємин окремих конфесій і релігійних об'єднань із державою. Окремого вивчення потребує історія міжконфесійних взаємин 1920-х - початку 1930-х років та історія окремих церков. Своєрідним і актуальним може стати дослідження історії повсякденності у площині державно-церковних взаємин (різноманітні „зрізи“: на рівні суспільства, парафії, священнослужителів і т.д.) Перспективним бачиться порівняльний аналіз розвитку державно-церковних взаємин у регіональному вимірі тощо.

Таким чином, запропонована на розгляд проблема багатоваріантна, полі-аспектна, вона чекає на подальші дослідження. Виходячи з вищевикладеного, можна стверджувати, що чинники, які актуалізують вивчення проблеми, складають два головних контексти: розвитку історичної науки та сучасного стану православної церкви в Україні. Гадаємо, що порушений нами аспект соціоісторичного аналізу державно-церковних відносин спонукатиме до подальшого творчого пошуку і осмислення проблеми.

УДК 930(437)

Постоловський Руслан

ЕВОЛЮЦІЯ ЧЕХОСЛОВАЦЬКОЇ ДЕМОКРАТІЇ: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ДИСКУРС

³⁵⁹ Колесник І.І. Історія науки чи культури? В пошуках нової парадигми історіографії / І.І.Колесник // Історична наука на порозі ХХІ століття: підсумки та перспективи. Матер. Всеукр. наук. конф. (м. Харків, 15-17 листопада, 1995 р.). - Харків, 1995. - С. 42-47

На початку ХХІ століття демократія як один із способів здійснення державної політики та управління суспільними процесами, демократичні цінності та демократичні традиції стали важливим здобутком людства на шляху його поступального історичного розвитку. У якості ідеї та політичної практики демократія має глибинні витoki, вона пройшла тривалу еволюцію від прямої партисипаторної демократії до її сучасного ліберального представницького типу. Звідси, у сенсі глибшого розуміння реального наповнення демократичного суспільства й етапів формування неомодерної (поліархічної) демократичної моделі управління, доречно звернутися до концептуальних підходів відомого американського ученого Самюеля Хантінгтона. У своїй теорії „трьох хвиль демократизації” [1] він, з одного боку, виокремлює основні віхи становлення сучасних демократій у контексті історії політичного розвитку окремих держав і регіонів, а, з другого, подає якісні характеристики кожного з етапів. С.Хантінгтон визначив „хвилю демократизації” як сукупність переходів від недемократичних до демократичних режимів, які відбуваються впродовж певного проміжку часу, за умови, що число таких переходів значно перевищує кількість здійснених за той же час переходів у протилежному напрямку.

Загалом американський дослідник виділив три „хвилі демократизації” – 1820 – 1926 рр., 1942 – 1962 рр., 1975 р. – наші дні. При цьому до останнього періоду відносяться як крах комуністичних режимів у Південній і Центрально-Східній Європі, так і розпад Радянського Союзу, а також викликані цими подіями демократичні перетворення на постсоціалістичному просторі. Загалом дотримуючись думки, що з рубежу 80-90-х років ХХ ст. доречніше вести мову про нову – „четверту хвилю демократизації”, разом з тим погоджуємося з розумінням характеру здійснених демократичних перетворень. Це, насамперед, поширення парламентаризму, багатопартійних систем, реального виборчого права, формування громадянського суспільства, політичного плюралізму, розгалуженої системи вільної політичної комунікації тощо.

Не можна не зауважити, що в ході посткомуністичних переходів низка обставин відіграла гальмівну роль у розвитку процесів демократизації, захисті демократичних цінностей і відродженні демократичних традицій, особливо на пострадянському просторі, в тому числі в Україні. Все це призвело до того, що демократичні перетворення на практиці значно швидше розгорталися й утверджувалися в постсоціалістичних державах Центрально-Східної Європи. Дане твердження в першу чергу стосується Чехословаччини, яка до того ж спиралася на набагато потужнішу в історичному та суспільному плані демократичну традицію. Візьмемо до уваги хоча б той факт, що у міжвоєнний період ця держава належала до найдемократичніших у тогочасному світі.

Водночас проблеми демократичного розвитку та демократичної традиції в контексті політичної історії наших найближчих сусідів, країн Східної Європи, і зокрема Чехії та Словаччини (до 1 січня 1993 р. вони склали єдину країну Чехословаччину), які досить мало і одностороннє досліджувались в СРСР, все ще не стали предметом поглибленого і неупередженого наукового аналізу. Вчені-історики добре усвідомлюють, що ряд трактувань післявоєнних років східноєвропейської історії, які оцінювались радянською історичною наукою, вже недостатні. Більш того, вони не відбивають реального ходу подій.

Сучасність більшою мірою, ніж будь-коли, показала, що важливою об’єктивною передумовою краху тоталітарно-репресивної комуністичної системи радянського типу в країнах Центральної та Південно-Східної Європи, визначення характеру революцій і дій їх учасників виявилась своєрідність історичного розвитку цих країн, традиційна демократична політична культура народів.

Не забуваймо, що країни Східної Європи мають неоднакове історичне минуле. Народи СРСР разом з Румунією та Болгарією сповідували здебільшого авторитарні традиції, в той час як Чехословаччина і країни колишньої Австро-Угорщини спирались на демократичні засади та здобутки. З цього приводу покажемо є твердження російського історика права А. І. Ковлера про те, що „історичний досвід кожної форми демократії має для нас не музейну цінність. Він показує, наприклад, що кожна форма, щоб бути дійовою, повинна історично визріти і мати певні традиції та „заготовки” в минулому.., – в іншому випадку вона приречена стати яскравим спалахом в історії того чи іншого народу, звироднівшись потім в тиранії і деспотії” [2].

Історичні витoki й еволюція демократичних форм та інститутів політичного життя тісно пов’язані із суспільним буттям народів. В міру того, як вивчення менталітетів протягом

останніх десятиріч стало відігравати все більшу роль у комплексі історичних досліджень, помітно зріс інтерес істориків до такого явища, як політичні традиції. Важливим елементом традиції є передача певного типу суспільної поведінки (наприклад, демократичної), наслідування тих чи інших навиків суспільного життя. Це вповні правомірно при аналізі історичних шляхів розвитку різних народів Центрально-Східної Європи.

Особливе значення традиція народовладдя, вільного волевиявлення, реальної політичної та духовної свободи мала для чехів і словаків. Демократичні традиції в історії Чехословаччини продемонстрували свій креативний революційний потенціал. Вони пройшли складний шлях еволюції — від гуманістичних ідей періоду середньовіччя через помітне посилення свого впливу на суспільно-політичне життя Чехословаччини в новий час до поступового відродження в якості центральної ідеї національної самосвідомості в новітній період її історії.

Формування демократичних традицій Чехословацької самостійної демократичної держави охоплює дуже широкий пласт її історії: від створення Чехословацької республіки в 1918р. до демократичної революції 1989 року. Тобто, мова йде про період, коли формувались і трансформувались демократичні традиції й колективні уявлення про демократію; період, коли демократичний потенціал першої республіки формував у суспільній свідомості народу уявлення про демократію і сприяв передачі демократичних традицій, про що свідчать “короткі періоди свободи” в 1945-1948 і 1968-1969 рр. „Оксамитова” революція 1989 р. повернула суспільство до демократії і гуманізму, в основу політики поклала принципи свободи, демократії, рівності і соціальної справедливості.

Ми уже відзначали, що проблеми становлення та розвитку демократичних традицій, демократичної політичної культури, формування демократичного суспільства в Чехословаччині не стали предметом серйозних наукових досліджень. Офіційна чехословацька комуністична історіографія фактично не вивчала історії демократичного розвитку країни, тим більше її демократичних традицій. Нищівній критиці піддавалась, перш за все, демократична ідея. Проблеми демократії частіше згадувались у контексті боротьби чехословацьких комуністів з „буржуазними” партіями.

Міжвоєнному історичному періоду в чехословацькій і радянській історіографії завжди приділялась специфічна увага; в основному переважне місце займали три моменти: виникнення Чехословацької республіки як результат здебільшого Жовтневої революції в Росії, мюнхенський диктат і захоплення Чехословаччини фашистською Німеччиною, що пояснюється ідеологічним моментом. У контексті проблем, які вивчались, цілий період розвитку Чехословацької республіки в 1918-1938 рр. не привертав систематичної уваги істориків. В основному якщо і вивчались деякі моменти, то це були проблеми комуністичного руху та класової боротьби пролетаріату. Водночас, історія та її інтерпретація завжди були кардинально важливим фактором у центральній і східноєвропейській культурі та політиці, а історики часто відігравали тут політичну роль, невластиву їх колегам на Заході.

Хоча період до кінця 80-х років ХХ ст. так і не приніс комплексних узагальнених наукових історичних досліджень виникнення, становлення та розвитку демократичних традицій і демократичної політичної культури в Чехословаччині, але в цей час у цьому напрямку були здійснені перші кроки. Тут насамперед потрібно відзначити науковий доробок авторів у вигляді колективної праці, виданої Празьким Пен клубом в 1938 р. [3]. Для цих дослідників характерне намагання осмислити історію демократичного розвитку Чехословаччини крізь призму проблем становлення західної демократії.

Великий крок вперед у справі вивчення комплексу питань формування чеських політичних традицій взагалі та демократичних зокрема, висвітлення ролі в цьому процесі Т. Г. Масарика було зроблено в докторській дисертації американського політолога Г. І. Власака [4]. У вступному розділі він вперше дав короткий огляд основних моментів у формуванні чеських традицій політичної думки в домасариковський період, а в наступних розділах наведено дослідницькі спостереження щодо внеску Т. Г. Масарика у формування чеської політичної традиції. Відзначимо авторський підхід до розгляду еволюції чеських демократичних традицій з точки зору послідовності, спадкоємності та готовності до сприйняття кращих демократичних надбань інших народів і культур.

Важливою віхою у вивченні процесу становлення демократичних традицій у Чеських землях стала праця Г. Голан [5], опублікована в Єрусалимському університеті. Вперше автор не лише торкнулася проблеми культурно-історичних основ та ідейних витоків формування чеських демократично-ліберальних традицій, але й з'ясувала окремі їх політичні особливості,

показала їх вплив на реформістський рух 1968-1969 рр. в Чехословаччині. Отже, вагоме саме по собі й простеження еволюції та „виживання” чеської демократичної традиції в умовах існування несприятливого для цього соціалістичного політичного режиму з усіма його обмеженнями реальних демократичних цінностей.

Після перемоги „оксамитової” демократичної революції 1989 р. в Чехословаччині, яка покінчила з тоталітарним режимом, поживалась робота істориків по дослідженню проблем становлення демократії на різних етапах історичного розвитку країни [6]. Однак більшість з подібних досліджень мають публіцистичний характер, багато з них написані ще в 60-і роки і тільки тепер публікуються, в зв'язку з чим у них не використані досягнення, зроблені світовою історичною наукою з даної проблеми за останні понад 30 років. Оцінка демократичних зрушень і їх ролі в історії Чехословаччини містить сильний наліт ідеалізації. Сучасний, якісно новий етап вивчення демократичних процесів і явищ у Чехії та Словаччині підготовлений попередніми його етапами і обумовлений загальноєвропейським контекстом розвитку чеської та словацької історичної науки. Особливо плідною стала розробка даної проблематики в рамках роботи новоствореного інституту сучасної історії Чеської Академії Наук.

Найбільш серйозна і деталізована спроба чеських вчених інституту сучасної історії ЧАН дати концептуально-історичний аналіз ролі та місця традицій демократичної держави в історії Чехословаччини реалізується на сторінках часопису „Сучасна історія”, що виходить з 1993 р. Важливою особливістю даного видання стала постійна увага до проблем чеської демократії та її традицій, які розглядаються в якості інтегральної частини історичного розвитку країни в цілому. Досліджується також своєрідність тих чи інших процесів демократичного розвитку Чехословаччини, їх подібність чи неподібність до західноєвропейських.

Із середини 90-х років минулого століття чеська історіографія приступила до більш детального вивчення проблем виникнення і розпаду коаліційного політичного плюралізму в контексті становлення традицій парламентської демократії у міжвоєнний період. Серед цих праць звертають увагу дослідження І. Гонайзера [7] та А. Клімека [8]. Важливо, що обидва автори у більшій чи меншій мірі проаналізували розвиток демократичних традицій та інститутів у 20-30-х рр. XX ст. через призму політичних дискусій і політичної боротьби як у чехословацькому суспільстві взагалі, так і в державних органах влади зокрема.

Від початку 1990-х років чеські та словацькі вчені більше уваги приділяють проблемам становлення демократичних традицій в першій Чехословацькій республіці в „короткі періоди свободи” в 1945-1948 і 1968-1969 рр. Деякі аспекти проблем формування демократичних традицій і демократичної політичної культури фрагментарно досліджуються в працях зарубіжних істориків. Серед них важливо відзначити дослідження російських істориків Волокітіної Т. В., Мурашко Г. П., Носкової А. Ф. [9], Фірсова Е. Ф. [10] та польського вченого Е. Томашевського [11]. Мова йде, у тому числі, і про протистояння антитоталітарних демократичних суспільних рухів, яке вони чинили офіційному політичному режиму в цей час.

Ґрунтовний і глибокий аналіз загальних передумов формування демократичних традицій і громадянського суспільства здійснив відомий чеський історик І. Коржалка, монографія якого „Чехи в Габсбурзькій імперії і в Європі 1815-1914 рр. [12]” вийшла спочатку у Відні в 1991 р., а в 1996 р. була перевидана чеською мовою в Празі.

Однак проведений аналіз стану наукової розробки проблеми дає підстави стверджувати, що, незважаючи на серйозні здобутки у чеській, словацькій і зарубіжній історіографії, комплекс питань, що стосуються становлення демократичних традицій в історії Чехословаччини, насамперед після 1918 року, так і не став предметом окремого спеціального наукового дослідження. З огляду на сказане звернемо увагу, що чеський історик Е. Гартманова в публікації, присвяченій розробці методологічного підходу до вивчення демократичних традицій, вповні справедливо наголошує на нагальній необхідності конкретно-історичного дослідження цієї проблеми [13].

Підсумуємо такі концептуальні положення у якості висновків.

1. Тільки на широкому конкретно-історичному тлі, у порівнянні та у взаємозв'язку соціально-економічних, національно-політичних, культурно-історичних та ідейних факторів, основ та явищ можна і треба досліджувати витоки становлення та історичні етапи розвитку чеських демократичних ідей, інститутів, цінностей і традицій.

2. Потрібно з'ясувати особливості формування чеських демократичних традицій і основні шляхи їх передачі.

3. Доречно і необхідно прослідкувати характер і хід самого процесу передачі демократичних ідей і цінностей, демократичного досвіду і демократичного врядування в переломні періоди чехословацької історії.

4. Надзвичайно важливо класифікувати тип поведінки, колективних уявлень про демократію, її „образ”, систему понять і термінологію, церемонії та ритуали, які в значній мірі визначили громадянську поведінку народу, котра завершилась демократичною революцією 1989 року. Загалом це означає розуміння наукової актуальності та необхідності в дослідженні цілого комплексу демократичних ідей, уявлень і норм поведінки, які знаходяться в основі демократичних традицій, що народилися в роки першої Чехословацької республіки (1918-1938 рр.); в аналізі процесу передачі демократичних традицій від одного покоління до іншого, а також міру послідовності їх реалізації та застосування в політичній практиці чехословацького суспільства в 1945 – 1989 рр.

Джерела та література

1. Хантінгтон С. Зіткнення цивілізацій / С.Хантінгтон // Філософська і соціологічна думка. – 1996. – № 1-2. – С. 17 – 23.
2. Ковлер А.И. Исторические формы демократии: проблемы политико-правовой теории / А.И.Ковлер. – М.:Наука, 1990. – С. 253.
3. Pražak A., Čapek K., et al. At the Crossroads of Europe: A Historical Outline of the Democratic Idea in Czechoslovakia / A.Pražak, K.Čapek. – Prague: Pen Club, 1938.
4. Vlasák G.J. T.G. Masaryk and the Czech political tradition: a study in the formative period / G.J. Vlasák. – Thesis N.Y.: N.Y. univ., 1956.
5. Golan G. The Democratic – Liberal Tradition in the Czech Land / G. Golan // Socialism and tradition. – Jerusalem, 1976.
6. Див. напр.: Broklova E. Československá demokracie / E. Broklova. – Praha: Sociologické nakladatelství nabizi, 1992; Tyž První Československá ústava: Diskuse v ústavním výboru v lednu a únoru 1920. – Praha: Ústav pro soudobě dějiny ČSAV, 1992.; Klatil F.Republika nad stranami: O vzniku a vývoji Československé strany národně socialistické. 1879-1948. 1. Vyd. / F. Klatil. – Praha: Melantrich, 1992.; Kocian J. Poválečný vývoj v Československu 1945-1948 / J. Kocian. – Praha, 1991.
7. Honajrer J. Vznik a rozpad vládních koalic v Československu v letech 1918-1938 / J. Honajrer. – Praha: Orbis, 1995.
8. Klimek A. Boj a hrad. Hrad a pětka. Vnitřní vývoj. Československa 1918-1926 na půdorysu zápasu o prezidentské nástupnictví. Č. 1. / A. Klimek. – Praha: Pan Europa, 1996.
9. Волокитина Т.В. Народная демократия: миф или реальность? Общественно-политические процессы в Восточной Европе 1944-1948 гг. / Т.В.Волокитина, Г.П.Мурашко, А.Ф.Носкова. – М.: Наука, 1993. – С. 118-135.
10. Фирсов Е. Ф. Эволюция парламентской системы в Чехо-словакии в 1920-е годы / Е.Ф.Фирсов. – М.:Изд-во МГУ, 1989; Его же. Чешская демократическая мысль в борьбе за устои парламентаризма в 1930-е годы / Е.Ф.Фирсов // Тоталитаризм и антитоталитарные движения: Международная научная конференция. – Харьков, 1995. – Т. 2. – С. 74-83; Его же. Опыт демократии в ЧСР при Томаше Масарике; Коалиционный плюрализм. 1928-1934 / Е.Ф.Фирсов. – М.; 1997.
11. Tomaszewski J.Czechoslowacja / J. Tomaszewski. – Warszawa, 1997.
12. Kořalka J. Češi v Habsburské říši a v Evropě 1814-1815. Sociálně historické souvislosti vytváření novodobého národa a narodnosti otázky v českých zemích / J. Kořalka. – Praha: ARGO, 1996.
13. Див.: Hartmanova. E. O problematice demokracie a jejich tradic / E. Hartmanova // Dějiny a současnost. – Roč, 13. – 1991. – Č.3. – S.2-5.

УДК 94(477)

Герасимчук Таміла

ГЛОБАЛЬНА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА СТРАТЕГІЯ США: КОНЦЕПТУАЛЬНО-ДОКТРИНАЛЬНИЙ ДИСКУРС

Геополітичні зміни, що відбулися в світі після завершення “холодної війни”, знайшли своє відображення в ідейно-теоретичних дискусіях, що розгорнулись в американському науково-політичному співтоваристві. Питання ціннісно-ідеологічного характеру займали в них одне з перших місць, адже ідеологія – одна з найважливіших складових мислення політичних аналітиків. Саме вона визначає розуміння ними цілей співіснування, а значить і базових цінностей, що мотивують діяльність всього суспільства. Дебати 1990 – 2000-х років про

З М І С Т

ПЕРЕДМОВА	3
NOTA BENE	
Киридон Алла, Троян Сергій ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОГО ІСТОРИЧНОГО ДИСКУРСУ	4
ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ	
Гон Максим ЄВРЕЇ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ АВТОРИТАРНИХ/ТОТАЛІТАРНИХ РЕЖИМІВ: НЕКОНВЕНЦІЙНИЙ ІСТОРИЧНИЙ ДИСКУРС	16
Долганов Петро ЕКОНОМІЧНИЙ НАЦІОНАЛІЗМ В ІДЕОЛОГІЇ І ПРАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНИХ ПАРТІЙ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ	21
Борщевич Володимир ДЖЕРЕЛА ПРИБУТКІВ, ЗАМОЖНІСТЬ ВОЛИНСЬКОГО ПРАВОСЛАВНОГО ДУХОВЕНСТВА У 30-Х РР. ХХ СТ.	28
Жив'юк Андрій ДІЯЛЬНІСТЬ УЛАСА САМЧУКА НА ТЕРИТОРІЇ РЕЙХСКОМІСАРІАТУ «УКРАЇНА»	32
Киридон Євгенія ЖІНКИ НА РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ: ГЕНДЕРНИЙ ДИСКУРС	49
Луценко Катерина ПОЛІТИЧНА РЕКЛАМА ЯК ІМІДЖЕВА ТЕХНОЛОГІЯ У СИСТЕМІ КОМУНІКАЦІЇ ТА МАРКЕТИНГУ (концептуальний аналіз на прикладі України)	57
Васюк Анатолій КУЛЬТУРНО-ГУМАНІТАРНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ПОЛЬЩЕЮ	63
ПРОБЛЕМИ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ І МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: НАУКОВИЙ ДИСКУРС	
Олексієвець Тарас ГЕНЕЗА ЧЕСЬКИХ ЛОКАЦІЙНИХ МІСТ: МІСТОБУДІВНИЙ І УРБАНІСТИЧНИЙ ДИСКУРС	68
Алієв Максим МІЖНАРОДНІ ТОРГОВО-ТРАНСПОРТНІ ШЛЯХИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ	72
Шеретюк Валерій ПЕРЕДУМОВИ ПЕРШОГО ПОДІЛУ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ: ДИСКУРС ДИСИДЕНТСЬКОГО ПИТАННЯ	77
Северова Ольга ДЕКАБРИСТИ І ПОЛЬСЬКЕ ПИТАННЯ: ІСТОРИЧНИЙ ДИСКУРС	82

Венгер Наталія МЕНОНІТСЬКА СКЛАДОВА РОСІЙСЬКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ: (НА ПРИКЛАДІ ТАВРІЙСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ ДР. ПОЛ. ХІХ СТ. – 1914 Р.)	85
Бондарчук Тетяна СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ДУМКА АНГЛІЇ ВІДНОСНО ПОЛІТИКИ КРАЇНИ В ІНДІЙСЬКИХ ВОЛОДІННЯХ	92
Кузьма Тетяна ДЕРЖАВА МАКСИМІЛІАНА В МЕКСИЦІ: ПРОБЛЕМНЕ ПОЛЕ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	96
Косяк Світлана НІМЕЦЬКИЙ КОЛОНІАЛЬНО-ТОВАРИСЬКИЙ РУХ У 1842 – 1882 рр.	101
Троян Павло КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ В НІМЕЧЧИНІ ДО ПРОБЛЕМ ІМПЕРСЬКОЇ ПОЛІТИКИ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ ст.	105
Валюх Людмила НІМЕЦЬКА КОЛОНІАЛЬНА ЕКСПАНСІЯ В АФРИЦІ У ВИСВІТЛЕННІ БРИТАНСЬКОЇ ПРЕСИ	111
Плюта Наталія ФРАНЦУЗЬКИЙ КОЛОНІАЛІЗМ: ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ТА ІДЕОЛОГІЧНИЙ ВИМІРИ	116
Долід Вячеслав ОСОБЛИВОСТІ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ АНГЛІЇ В СЕРЕДИНІ 90-Х РОКІВ ХІХ СТ.	126
Блох Юлія ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ У КОНТЕКСТІ ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНИХ ДИСКУСІЙ ПОЧАТКУ ХХ СТ.	132
Сталоверова Ганна ЕВОЛЮЦІЯ БРИТАНСЬКОГО КОЛОНІАЛІЗМУ (1914-1921 рр.): КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПРОБЛЕМИ	137
Алексієвець Леся ВІДРОДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВНОСТІ В ПОЛЬЩІ: ІСТОРИЧНИЙ ДИСКУРС 1918–1926 РР.	142
Гакман Сергій ПРОБЛЕМА БЕССАРАБІЇ ТА БУКОВИНИ У КОНТЕКСТІ РАДЯНСЬКО-РУМУНСЬКИХ МІЖДЕРЖАВНИХ ВІДНОСИН. 1917-1940 РР.	153
Давлетов Олександр «ГІТЛЕРЮГЕНД» І МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА НСДАП В 1933-1936 рр.	159
Невинна Галина НІМЕЦЬКО - ФІНСЬКІ ВІДНОСИНИ 1933 – 1939 РР.: ВЕРИФІКАЦІЯ БАЗОВИХ ПОЛОЖЕНЬ	165
Дорофєєв Денис ШВЕЙЦАРІЯ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД І В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ: ОСОБЛИВОСТІ ІСТОРИЧНОЇ ЕВОЛЮЦІЇ	170

Рощина Галина НЕОНАЦИЗМ У СУСПІЛЬНО -ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ СУЧАСНОЇ НІМЕЧЧИНИ	176
Лесняк Віталій РОЗПОДІЛ ВЛАДИ В ІСПАНІЇ: ЕВОЛЮЦІЙНИЙ ДИСКУРС ФРАНКІСТСЬКОГО І ПОСТФРАНКІСТСЬКОГО РЕЖИМІВ	182
Христюк Тетяна ПОЛІТИЧНА ОПОЗИЦІЯ В РОСІЇ (КІНЕЦЬ 1980-Х – 2000 РР.): КОНЦЕПТУАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНІ ПІДСУМКИ ДОСЛІДЖЕННЯ	188
Наумов Андрій ПЕРША ПРЕЗИДЕНТУРА ВОЛОДИМИРА ПУТІНА: ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС	195
Троян Віктор СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЕВОЛЮЦІЇ ПАН'ЄВРОПЕЙСЬКОГО РУХУ: ПЕРСПЕКТИВИ ОБ'ЄДНАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ НАРОДІВ	201
Тихомирова Євгенія РОЛЬОВА УЧАСТЬ ПАБЛІК РИЛЕЙШНЗ У ПРОЦЕСАХ ПОЛІТИЧНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ТЕОРЕТИЧНО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ	212
Дукмас Олена ЦЕНТРАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКА ІДЕЯ У ВИМІРІ РЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	220
Хаврук Ігор ГЕНЕЗА Й ЕВОЛЮЦІЇ ІНСТИТУТІВ РЕФЕРЕНДУМУ ТА ПЛЕБІСЦИТУ: ІСТОРИЧНИЙ ДИСКУРС	230
ПРОБЛЕМИ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ТА ІСТОРИОГРАФІЇ	
Троян Сергій ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ НІМЕЦЬКОГО КОЛОНІАЛІЗМУ: АНАЛІЗ ДЖЕРЕЛЬНОЇ БАЗИ	237
Киридон Алла СОЦІОІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНИХ ВІДНОСИН У РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ 1917 – 1930-Х РОКІВ: ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ ДИСКУРС	243
Постоловський Руслан ЕВОЛЮЦІЯ ЧЕХОСЛОВАЦЬКОЇ ДЕМОКРАТІЇ: ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ ДИСКУРС	269
Герасимчук Таміла ГЛОБАЛЬНА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА СТРАТЕГІЯ США: КОНЦЕПТУАЛЬНО-ДОКТРИНАЛЬНИЙ ДИСКУРС	273
Шеретюк Оксана ПОЛІТИЧНІ ІМПЕРАТИВИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ УКРАЇНИ: ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ ДИСКУРС	279
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	291

Наукове видання

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Збірник наукових праць

Випуск 18

Спецвипуск: Проблеми історії в сучасному науковому дискурсі

Відповідальний за підготовку збірника до видання – С.С. Троян

Комп'ютерна верстка – С.С.Троян

Обкладинка – С.С.Троян

Підписано до друку 30. 11. 2009 р. Папір офсетний. Гарнітура “Times New Roman”. Наклад 100. Обліково-видавничих аркушів 30,00. Віддруковано засобами оперативної поліграфії ПП Самборський І.О., вул. Толстого, 3, м. Рівне, Україна, 33028.

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету: Збірник наукових праць. – Рівне: РДГУ, 2010. – Випуск 18. – Спецвипуск: Проблеми історії в сучасному науковому дискурсі. – 296 с.